

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia de Cultura 16(1) 2024

ISSN 2083-7275

DOI 10.24917/20837275.16.1.11

Jakub Kosek

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ORCID 0000-0001-7664-4599

Celebracja muzycznego święta. O monografii *Uwierz w festiwal. Aksjonormatywne wymiary współczesnych festiwali muzycznych w Polsce* (Lia Dostlieva, Bogna Kociołowicz-Wiśniewska, Waldemar Kuligowski, Natalia Nowińska-Antoniewicz, Marcin Poprawski, Aleksy Szymkiewicz, Instytut Wydawniczy Książka i Prasa, Warszawa 2022, ss. 256)

W latach 2019–2021 zespół, w którego skład wchodził Lia Dostlieva, Bogna Kociołowicz-Wiśniewska, Natalia Nowińska-Antoniewicz, Marcin Poprawski, Aleksy Szymkiewicz oraz Waldemar Kuligowski, przeprowadził pod kierownictwem tego ostatniego antropologiczne badania terenowe na siedmiu polskich festiwalach. Dobór wydarzeń oparto na czterech jasno określonych kryteriach. Pierwszym z nich było zróżnicowanie aksjonormatywne – wybrano promujący „nowy” patriotyzm Festiwal Piosenki Niezłomnej i Niepodległej; propagujący folklor jako źródło tożsamości regionalnej i narodowej Festiwal Muzyki Etnicznej „Korzenie Europy”; Ostróda Reggae Festival jako największe tego typu wydarzenie poświęcone gatunkowi (zjawisku) reggae; odbywający się w Jarosławiu, skoncentrowany wokół „dawnej duchowości” festiwal Pieśń Naszych Korzeni; punkrockowy Rock na Bagnie; zogniskowany wokół muzyki bałkańskiej i celebracji kontaktu z naturą, a także „żywą kulturą Nowej Europy” Pannonica Festival oraz cieszący się znacznym prestiżem i długimi tradycjami Jazz nad Odrą. Jako drugie kryterium wskazano zróżnicowanie geograficzne (metropolie, miasta średniej wielkości i wieś letniskowa). Zróżnicowanie demograficzne poszczególnych miejsc stanowiło trzecie kryterium (od liczącej wówczas ok. 1,8 mln mieszkańców Warszawy, po Barcice z liczbą ludności zbliżoną do 1,1 tys.). Objęte badaniami festiwale powinny mieć przynajmniej kilkuletnią historię i trwać dłużej niż jeden dzień – to założenie stanowiło czwarte kryterium.

Systematycznym pracom badawczym prowadzonym na wskazanych festiwalach towarzyszyły jeszcze dwa rozpoznania, przeprowadzone podczas Soundedit w Łodzi (w październiku 2020 roku) oraz na dość osobliwej edycji festiwalu Pol'and'Rock,

która odbyła się w dniach 29–30 lipca 2021 roku na lotnisku Makowice-Płoty w województwie zachodniopomorskim. Pokłosiem tych badań jest książka *Uwierz w festiwal. Aksjonormatywne wymiary współczesnych festiwali muzycznych w Polsce*, opublikowana w 2022 roku przez warszawski Instytut Wydawniczy Książka i Prasa. W siedmiu skondensowanych rozdziałach badaczki i badacz, reprezentujący różne, twórczo korespondujące ze sobą dyscypliny naukowe (antropologia kulturowa, socjologia, kulturoznawstwo) oraz kilka ośrodków badawczych (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet SWPS w Warszawie), opisali szeroki wachlarz zjawisk dotyczących tytułowego zagadnienia aksjonormatywności polskich festiwali muzycznych. Zespół wykorzystał klasyczne dla badań antropologicznych metody i narzędzia, takie jak obserwacje uczestniczące, ankiety (przetestowane w trakcie badań pilotażowych), pogłębione wywiady, a także metody *art-based research*. Grupa badaczy/-ek zebrała liczne materiały terenowe: ponad 400 ankiet, 60 wywiadów, ok. 150 rysunków wykonanych przez publiczność, 20 ilustracji autorstwa Tali Nowińskiej-Antoniewicz oraz rozmaite materiały wizualne i dźwiękowe.

To ważna, oryginalna i inspirująca w kontekście przyszłych krajowych badań z zakresu studiów nad festiwalami, ale także w optyce (*popular*) *music studies*, szeroko pojmowanych *cultural studies* oraz, oczywiście, etnologii i antropologii kulturowej, praca. Książka została przygotowana umiejętnie, napisana komunikatywnie, powinna więc zainteresować nie tylko akademików badających współczesną kulturę, doktorantów i studentów – zwłaszcza kierunków humanistycznych i społecznych, ale także licznych fanów, melomanów i wreszcie samych festiwalowiczów, gromadzących się corocznie na setkach tego typu różnorodnych wydarzeń. Zaznaczyć warto, że w publikacji odnajdziemy zarówno wprowadzenie do teorii i historii studiów nad festiwalami, skrupulatny, krytyczny przegląd propozycji definicyjnych dotyczących kluczowego terminu, jakim jest sam „festiwal” (wprowadzające rozdziały autorstwa Waldemara Kuligowskiego), kompetentne analizy rozmaitych danych, kategorii i perspektyw badawczych, festiwalowych praktyk i tekstów kultury. Wywiedziony z socjologii Floriana Znanieckiego kluczowy dla wywodu podjętego w publikacji termin „aksjonormatywność” wskazuje na „kombinację zestandaryzowanych ocen i normatywnie regulowanych działań, które stanowią esencję każdego wzorca kulturowego” (Znaniecki 1943: 225, za: Kuligowski 2022: 42). Jak zaś dostrzega Waldemar Kuligowski, można, posługując się językiem znamienitego socjologa, „sformułować tezę, zgodnie z którą festiwalowe »ładny aksjonormatywne« – czyli sprzężone ze sobą wartości, wzorce oraz normy – są zarówno ważnym czynnikiem identyfikacyjnym, jak i specyficznym atraktorem dla uczestników” (Kuligowski 2022: 43). I jak stwierdza dalej antropolog: „W ramach tej logiki zaś rośnie liczba festiwali, które budują swoją »tożsamość« właśnie w oparciu o wybrany pakiet wartości/norm, natomiast w retoryce organizatorów coraz częściej pojawiają się stwierdzenia, że pewne festiwale organizowane są »w kontrze« do innych” (Kuligowski 2022: 43). Warto docenić podjętą w pracy próbę całościowego opisu komponentów powiązanych z festiwalem jako konglomeratem wielu obszarów, znaków, komunikatów, tekstów narracyjnych i praktyk (strony internetowe, ikonosfera, logotypy, programy, przestrzenie, dekoracje, wystawy, warsztaty, rytuały, image i wartości festiwalowiczów/-ek etc.).

Zgodnie z ustaleniami zespołu najczęstszymi motywami udziału w badanych festiwalach muzycznych były dla uczestniczek i uczestników elementy takie jak: przyjazna atmosfera, ludzie, klimat (Pannonica Festiwal); atmosfera, znajomi, okazja do spotkań (Festiwal Piosenki Niezłomnej i Niepodległej); sacrum, kontakt z liturgią, ludzie, potańcówki (festiwal Pieśń Naszych Korzeni); spotkanie znajomych, wolność, tolerancja (Rock na Bagnie); ludzie, atmosfera, luz (Ostróda Reggae Festival); klimat, ludzie, atmosfera (Festiwal Muzyki Etnicznej „Korzenie Europy”); muzyka, repertuar, klimat, wolność (Jazz nad Odrą). Aleksy Szymkiewicz, charakteryzując typy festiwali i publiczności, opisuje „przenośne wspólnoty” oraz zjawisko pluralizacji stylów życia. Podkreśla, że uczestnicy i uczestniczki pragną „oderwania się od sztamkowej codzienności i stworzenia czasowej wspólnoty” (Szymkiewicz 2022: 67). Bognę Kociołowicz-Wiśniewską interesują festiwalowe społeczności w kontekście badań nad (post) subkulturami. Omawia zjawiska w rodzaju festiwalu jako „święto subkultury”; jako „enklawa swobody”; jako „most pomiędzy przedstawicielami subkultur a lokalsami” i analizuje problematykę jarocińskiego dziedzictwa na festiwalu Rock na Bagnie. Natalia Nowińska-Antoniewicz opisuje festiwalowe realia w konfrontacji z pandemią COVID-19, badania zespołu przypadły bowiem na ten niezwykle trudny i skomplikowany – m.in. dla organizatorów imprez masowych – okres. Lia Dostlieva prezentuje proces badawczy spod znaku *art-based research* w odniesieniu do festiwalowych badań terenowych. Badaczka wskazała zalety i możliwości wykorzystania w antropologicznych pracach badawczych praktyk ABR, ale też ograniczenia (metoda wrażliwa na warunki atmosferyczne i znacząco zależna od ilości wolnego czasu, którym dysponowały badane osoby). Do inspirującego tekstu dołączono kilka ilustracji, co warto odnotować jako dodatkowy walor publikacji.

W ostatnim rozdziale książki Marcin Poprawski proponuje z kolei ogląd festiwali muzycznych i ich wymiaru aksjonormatywnego z perspektywy humanistycznych nauk o organizacji. To ważna część pracy, gdyż bazuje na wywiadach z organizatorami festiwali, uczestnikami, ekspertami, dziennikarzami, menagerami muzycznymi i obserwatorami krajowej sceny festiwalowej. Poprawski celnie zauważa, że: „Przedmiotem szczególnej uwagi badacza powinni być ludzie stojący za organizacją festiwalu, ich tożsamość jako jednostek i wspólnot postrzegana z perspektywy symboliki organizacyjnej, jako uczestników pewnych »rytuałów« organizacyjnych” (Poprawski 2022: 223). Badacz słusznie zwraca uwagę na ważną rolę wizerunkową, jaką pełnią założyciele festiwali, postaci ikoniczne, ale także na istotną funkcję osób „realnie organizujących” wydarzenia, tj. wolontariuszy czy przedstawicielek i przedstawicieli ochrony.

Osoby uczestniczące w festiwalach, artyści, artystki i zespoły, muzyka (nie tylko ta emitowana ze scen), infrastruktura, rozkład, liczba i wygląd obiektów scenicznych, architektura określonych przestrzeni (np. pola namiotowe i specyficzne praktyki się nań odbywające), ikonosfera (logotypy, plakaty etc.), komunikacja (nowo)medialna, dodatkowe atrakcje (warsztaty, spotkania z twórcami, spektakle, wystawy), gry, rytuały i wiele innych komponentów tworzą muzyczne festiwale, ich klimat, jakość, markę i tożsamość. Autorki i autorzy omawianej publikacji mają świadomość złożoności i wielowymiarowości badanych zjawisk. Jako osoba, w której kręgu zainteresowań badawczych znajduje się kultura muzyki hardrockowej i heavymetalowej, oczywiście chętnie przeczytałbym dodatkowy rozdział poświęcony specyfice wydarzenia, jakim

jest np. Mystic Festival. Uzupełnieniem podjętych w pracy wątków teoretycznych mogłaby być również kategoria „sceny” rozwijana przez Keitha Kahna-Harrisa, badającego sceny ekstremalnego metalu jako kompleksowe, heterogeniczne przestrzenie kulturowe podlegające różnym procesom (Kahn-Harris 2006).

Interesujące dziś mogłyby się okazać także badania netnograficzne związane z promocją dużych krajowych festiwali w mediach społecznościowych, krytyczne analizy strategii marketingowych dyrektorów wydarzeń, ale także omówienia kryzysów wizerunkowych w związku z odwoływanymi imprezami (choćby głośny przypadek niedoszłego Fest Festivalu w 2023 roku). To jednak tylko kolejne obszary i tropy oczekujące dalszych badań, które niewątpliwie będą w krajowej humanistyce kontynuowane¹. Waldemar Kuligowski już w 2016 roku w ważnym tekście *Oszołomienie i eksces. Festiwale muzyczne jako święto*, odwołując się do *théorie de la fête* Rogera Cailloisa, zauważył:

Dla tysięcy ludzi festiwal jest miejscem odpoczynku, zabawy, uniesienia, dającej satysfakcję przynależności do wspólnoty, a nawet przestrzeń wielopoziomowej wolności. Dla wielu uczestników to święto w czystej postaci; święto, którego przedmiotem jest muzyka, ale celem psychiczny odpoczynek (Kuligowski 2016: 78).

Z tych istotnych powodów warto aktywnie celebrować festiwalowe święta, ale także je badać, o czym przekonująco dowodzą autorki i autorzy pracy *Uwierz w festiwal*.

Jakub Kosek

Bibliografia

- Kahn-Harris Keith. 2006. *Extreme Metal: Music and Culture on the Edge*. Oxford.
- Kuligowski Waldemar. 2016. *Oszołomienie i eksces. Festiwale muzyczne jako święto*. W: *Kultura rocka 2. Słowo – dźwięk – performance (2)*. Jakub Osiński, Michał Pranke, Paweł Tański (red.). „ProLog”. Seria wydawnicza „EpiLog” [e-book]. Toruń. 63–79. https://issuu.com/prolog_pismo/docs/kultura_rocka_2._s_owo_-_d_wi_k_bc-18b1e915f4c7 [dostęp: 10.12.2023]. Przedruk: Kuligowski Waldemar. 2019. *Oszołomienie i eksces. Festiwale muzyczne jako święto*. W: *Kultura rocka 2. Słowo – dźwięk – performance*. Toruń. 283–297.
- Kuligowski Waldemar, Poprawski Marcin. 2023. *Festivals and Values Music: Community Engagement and Organisational Symbolism*. Berlin.
- Lia Dostlieva, Bogna Kociołowicz-Wiśniewska, Waldemar Kuligowski, Natalia Nowińska-Antoniewicz, Marcin Poprawski, Aleksy Szymkiewicz. 2022. *Uwierz w festiwal*. Aksjonormatywne wymiary współczesnych festiwali muzycznych w Polsce. Warszawa.
- Znaniecki Florian. 1943. „Sociometry and Sociology”. *Sociometry* 6(3). 225–233.

---

¹ Warto w tym miejscu wspomnieć, że w 2023 roku w berlińskim wydawnictwie Springer opublikowana została książka Waldemara Kuligowskiego i Marcina Poprawskiego *Festivals and Values Music: Community Engagement and Organisational Symbolism*, co stanowi ważny krok w kierunku umiędzynarodowienia badań nad festiwalami prowadzonych przez polskich uczonych (Kuligowski, Poprawski 2023).